

СТАНОВИЩЕ

за академичните дейности и научните трудове на гл. ас. д-р **Юлия Александрова Васева-Дикова**, представени за участие в конкурс за заемане на академична длъжност „доцент”

в професионално направление **2.3. Философия** по научната специалност **Философия** за нуждите на **ИИОЗ - БАН**

от доц. д-р Михаил Бушев, ИФТТ – БАН

Гл. ас. д-р Юлия Александрова Васева-Дикова е единствен участник в конкурса за академичната длъжност „доцент“, обявен от ИИОЗ при БАН в ДВ, бр. 3 от 10.01.2014 г. В този конкурс тя участва със своята монография *Философия, наука, демаркация*, изд. „Проектория“, книжно копие на едноименно електронно издание с ISBN 978-619-156-090-S.

Тази неголяма по обем монография е структурирана по следния начин. Състои се от кратко Предисловие (2.5 с.), изложение в две части, всяка от които е последвана от кратки изводи, Заключение (2.5 с.) и Литература (13 с.). Първата част, озаглавена „Демаркация – проблеми, критерии, решения”, въвежда основните понятия и прави критичен разбор на схващанията на редица философи и методолози на науката (Попър, Бамфорд, Лакатош, Лоудън, Грюнбаум и Леплин) за демаркация, наука (научност) и ad-hoc хипотези, като особено внимание е посветено на дискусиите относно ролята на ad-hoc хипотезите. Втората част, озаглавена „Реторика и демаркация”, продължава темата за демаркацията, но вече в перспективата на реториката, съпоставя реторичните критерии за демаркация, научност и ad-hoc-ност с критериите, изложени в първата част, и прилага тези критерии към актуалните спорове за наука и религия, Интелигентния проект, креационизма, както и към съпоставката на наука с псевдо-, лъже-, не- и анти-наука.

В Предисловието авторът дава предварителна „работна” дефиниция на демаркацията като „разграничаване между научно и ненаучно знание”. Тъй като по същество това определение ни препраща към необходимостта от добре дефинирани понятия за научно, респективно ненаучно знание, авторът пояснява, че освен от позициите на философия на науката проблемът на демаркацията ще бъде представен посредством и главно въз основа на анализа на понятието ad-hoc хипотеза.

След като по такъв начин мизансценът е изграден и завесата е вдигната, зрителите са уведомени, че „пиесата” е „за онези, които искат да разберат какво е демаркация, ad-hoc хипотези, научна теория ... и как обществото вижда... науката” (с.3).

Тук по повод на това как обществото вижда науката ще вметна едно наблюдение на изтъкнатия физик теоретик и ерудит от Принстънския Институт за перспективни изследвания Фриймън Дайсън в статията му „Ученият като бунтар” (*The Scientist as Rebel*, “The New York Review of Books”, May 25, 1995). Тази статия предлага на философа на науката много полезни идеи и теми за размисъл (ученият като бунтовник срещу културните догми на епохата, противоречивата роля на редукционизма в научното творчество на Хилберт, Гьодел, Айнщайн, Опенхаймер, Фр. Крик). Накрая Дайсън споделя впечатлението, което получил от пиесата „Физици” на швейцарския драматург Фр. Дюренмат. Той пише: „Образът на учения като благородно самопосвещаване на истината вече не буди доверие. На негово място идва образът на дявола, който си играе с човешките съдби. Дюренмат показва как обществото вижда учените”.

Тревожна констатация, която се нуждае от сериозен и задълбочен анализ.

Ще дам следния твърде красноречив пример. Легендарният австрийски физик Волфганг Паули, лауреат на Нобелова награда за откриването на принципа на забраната, е бил знаменит с хапливите си, но обективни и справедливи критични бележки. Разказва се, че веднъж някой го помолил за мнението му относно ръкопис на статия. Мнението на Паули гласяло: „В тази работа няма дори грешки”.

Години след смъртта на Паули (1958 г.) американският физик Питър Войт написа книга, озаглавена „Не е даже ГРЕШНА” (Peter Woit, “*Not even WRONG – the failure of string theory and the search for unity in physical law*”, Basic Books, New York, 2006). В нея модната от вече няколко десетилетия струнна теория е подложена на сурова критика за това, че обещава много за физиката на елементарните частици и гравитацията, но все още не е предложила проверими твърдения: броят на вариантите на струнните теории е чудовищното число 10^{500} , което не дава никакъв шанс за проверимо и заедно с това опровержимо твърдение.

П.Войт пояснява смисъла на фразата на Паули в заглавието на книгата си по следния начин: „Когато една научна теория се откъсне от сферата на проверимите хипотези и навлезе в естетически спекулации или даже в теология, легендарният Паули е казвал, че такава теория ‘не е даже грешна’. Това означава, че теорията до такава степен е безплодна, че не може да предложи предсказания, които да бъдат сравнени с наблюденията и да се разбере дали те са грешни”.

Подобно на Молиеровия герой, който не знаел, че цял живот е говорил в проза, Войт, цитирайки Паули, стига до идеята на Попър за фалсифицируемост. (Нека все пак напомня, че, макар да не са контактували помежду си, Паули и Попър са оформили своите интелектуални възгледи по едно и също време – началните десетилетия на ХХ век – и в една и съща – виенска – среда.)

Тезата на Стивън Уайнбърг за липсващи (или недостатъчни) контакти между природоизпитатели и философи (в книгата му „Мечти за окончателна теория”, глава 7, озаглавена „Против философията”) се допълва от американския физик Лий Смолин в книгата „Бедата на физиката: възходът на струнната теория, падението на една наука и какво ще последва” (Lee Smolin, *The Trouble with Physics: the Rise of String Theory, the Fall of a Science, and What Comes Next*, Mariner, New York, 2007). Там той пише: „Не е чудно, че философите не успяха да открият обща стратегия, която да обясни как работи науката. Изработените от тях стратегии малко приличаха на онова, което в действителност правят учените. Успешните стратегии се зародиха в практиката на отделните науки” (с. 298).

Могат да се приведат още много примери за ясно изразената необходимост от по-тясно взаимодействие между учени природоизпитатели и философи. Става дума за все по-яростните атаки на различни издънки на НЕнауката (тук „не” е общ израз за „псевдо”, „лъже”, „анти” като префикси към „наука”) срещу стремежа на научната общност да следва логиката и морала на своята изследователска работа. Буди известно недоумение, че от общата панорама на сблъсъка „наука – ненаука” е изведен на преден план частният пример на конфликта креационизъм – еволюционизъм, на който е посветено непропорционално голямо внимание.

Конфликтът наука – ненаука е твърде широкомащабен и налага разработката на също така широкомащабна методология и адекватен епистемичен стандарт (както се изтъква и от самия автор). Нека подчертая мимоходом, че ненауката има свои развити окултни практики още от най-дълбока древност (в най-стария раздел на Библията – Тора или Петокнижие - се говори за „чародей”, „астролог”, „гадател”, „омаятел”, „запитвач на зли духове”, „магьосник”, „врач” или „вълшебник”, „запитвач на мъртвите” – Второзаконие 18:9-14). По-късно средновековната инквизиция е изгаряла книги, а нерядко и техните автори, а тоталитарните режими на 20 век подлагат на гонения и понякога на физическо унищожение учени, развиващи генетиката и кибернетиката, квантовата теория и теорията на относителността. Зад всичките разправи с науката е стоял някакъв вид идеология, а тя на свой ред е била продължение и практика на една или друга философска, академична по своята форма, теория.

Ето защо е така важно принципите и методологията на демаркацията, развити в настоящата монография, да намерят по-конкретно въплъщение в проблематиката на различаването между наука и ненаука. Във всеки случай подобно очакване будят у мен като читател заглавията на последните параграфи в монографията.

Заключителни бележки

Текстът на монографията е стегнат и достатъчно компетентен по обхват. Той дава добро начало за разработката на една тематика, чиято актуалност непрестанно нараства. Особено обръщам внимание на темата за проникването на философските идеи в практиката на научните изследвания.

Смятам, че монографията на Юлия Васева – Дикова е добро и обещаващо начало за плодотворно развитие на избраната важна и много актуална тематика. Убеден съм, че обсъжданата монография е много добра заявка за хабилитиране на нейния автор. Като имам предвид и останалата академична дейност на гл. ас. д-р Юлия Александрова Васева-Дикова, ще гласувам с „Да“ за предложението НС на ИИОЗ да ѝ присъди академичната длъжност „доцент“ по научната специалност „философия“.

Рецензент: М.Бушев

Април 2014 г.

София

